

ОСВІТА

ЗМІНИ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ЗГІДНО ІЗ ЗАКОНОМ УКРАЇНИ
"ПРО ВИЩУ ОСВІТУ" (ЧАСТИНА ПЕРША)

Вступ

1 липня 2014 року Президент України П. Порошенко підписав Закон України за № 1556-VII "Про вищу освіту". Деякі статті Закону вступають у дію з 15 вересня 2015 р., інші – з 1 січня 2016 р.

Мета цієї публікації – ознайомити і прокоментувати ті розділи, що стосуються післядипломної освіти в медичній галузі взагалі; наступні підзаконні документи (законодавчі акти) внесуть ясність та конкретику в деякі положення Закону, і в другій частині цієї публікації в 2015 році схема етапів післядипломної освіти в конкретних розділах медичної галузі буде мати завершений вигляд.

Цей Закон визначає втрату чинності попереднього Закону України "Про вищу освіту" 2002 р. і вносить близько 20 змін до багатьох законодавчих актів України. Цей Закон встановлює основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти, створює умови для посилення співпраці державних органів і бізнесу з вищими навчальними закладами на принципах автономії вищих навчальних закладів, поєднання освіти з наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу з високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях.

Згідно із Законом, **вища освіта** – сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетенцій, здобутих у вищому навчальному закладі (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищим, ніж рівень повної загальної середньої освіти.

Вищий навчальний заклад – окремий вид установи, яка є юридичною особою приватного або публічного права, діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти. Проводить наукову, науково-технічну інноваційну та/або методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти, підвищення кваліфікації з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей.

Якість вищої освіти – рівень здобутих особою знань, умінь, навичок, інших можливостей, що відображає її компетентність відповідно до стандартів вищої освіти.

Спеціалізація – складова спеціальностей, що визначається вищим навчальним закладом та передбачає профільну спеціалізовану освітньо-професійну чи освітньо-наукову програму підготовки здобувачів вищої та післядипломної освіти.

Наведена трактовка основних положень Закону про освіту дає можливість оцінити надзвичайну важливість цього документа для сьогодення.

Коментар окремих розділів

Розділ II. Рівні та ступені вищої освіти:

1. Підготовка фахівців з вищою освітою здійснюється за відповідними освітньо-професійними, освітньо-науковими, науковими програмами на таких рівнях вищої освіти:

- початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти (*потребує пояснення – ремарка авторів*);
- перший (бакалаврський) рівень;
- другий (магістерський) рівень;
- третій (освітньо-науковий) рівень;
- науковий рівень.

2. Здобуття вищої освіти на кожному рівні передбачає успішне виконання особою відповідної освітньої або наукової програми, що є підставою для присудження відповідного ступеня вищої освіти з видачею відповідних дипломів:

- молодший бакалавр – 5-й кваліфікаційний рівень Національної рамки кваліфікацій;
- бакалавр – 6-й рівень;
- магістр – 7-й рівень;
- доктор філософії – 8-й рівень (раніше кандидат наук);
- доктор наук – 9-й рівень.

Всі ці ступені мають здобувати особи за умов наявності в них повної загальної середньої освіти.

Доктор філософії – це освітній і водночас перший науковий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра; нормативний строк підготовки в аспірантурі (ад'юнктурі) – 4 роки.

Доктор наук – це другий науковий ступінь, що здобувається на основі ступеня доктора філософії.

До захисту допускаються дисертації (монографії, наукові доповіді), виконані здобувачем наукового ступеня самостійно. Виявлення в поданій до захисту дисертації академічного плагіату є підставою для відмови у присудженні відповідного наукового ступеня.

Скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня у разі виявлення академічного плагіату здійснюється Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти. Це нова структура управління у сфері вищої освіти (*замість Вищої атестаційної комісії – ремарка авторів*).

Розділ IV. Стаття 13.

Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти подає Центральному органу виконавчої влади у сфері освіти і науки на схвалення порядок присудження наукових ступенів спеціалізованими вченими радами вищих навчальних закладів (наукових установ): ці документи потім затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки утворює Науково-методичні ради, які за участю Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти розробляють методологію,

методичні рекомендації щодо розроблення стандартів освітньої діяльності та стандартів вищої освіти, а також науково-методичні комісії, що розробляють стандарти освітньої діяльності та стандарти вищої освіти.

Розділ V. "Забезпечення якості вищої освіти": привертають увагу пункти 2 і 3:

- здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм;
- щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників вищого навчального закладу та регулярне оприлюднення результатів таких оцінювань на офіційному веб-сайті вищого навчального закладу, інформаційних стендах та в будь-який інший спосіб (*"щорічне" потребує роз'яснення – ремарка авторів*).

Стаття 17. Статус Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти:

- Національне агентство є постійно діючим колегіальним органом, уповноваженим цим Законом на реалізацію державної політики у сфері забезпечення якості вищої освіти;
- Національне агентство є юридичною особою, яка діє згідно з цим Законом і статутом, що затверджується Кабінетом Міністрів України.

Це агентство починає свою багатогранну діяльність з 1 вересня 2015 р. Строк повноважень членів Національного агентства становить 3 роки, а одна і та сама особа не може бути членом агентства більше двох строків. До складу агентства не можуть входити керівники і заступники керівників НАН України та національних галузевих академій наук, вищих навчальних закладів, наукових установ, засновники приватних вищих навчальних закладів (*дуже слушне рішення – ремарка авторів*).

Галузеві експертні ради Національного агентства формуються у складі від 9 до 15 осіб на строк не більше ніж 3 роки.

У розділі "Ліцензування освітньої діяльності" (стаття 24) привертає увагу п. 4: Ліцензії видаються окремо для кожної спеціальності строком на 10 років і можуть бути анульовані лише з підстав, передбачених цим Законом; переоформлення ліцензії на провадження освітньої діяльності здійснюється без проведення процедури ліцензування.

У розділі "Акредитація освітньої програми" (стаття 25) акцентується увага на тому, що сертифікат про акредитацію вперше видається за кожною акредитованою освітньою програмою строком на 5 років, а при другій та наступних акредитаціях – строком на 10 років. Інформація про видачу сертифікату вноситься до Єдиної державної електронної бази з питань освіти.

Розділ VI. "Вищі навчальні заклади" (стаття 33). Наводяться основні структурні підрозділи вищого навчального закладу: факультети, кафедри, бібліотека.

Кафедра – це базовий структурний підрозділ вищого навчального закладу державної (комунальної) форми власності, що проводить освітню, методичну, наукову діяльність за певною спеціальністю (спеціалізацією), до складу якого входить не менше 5 науково-педагогічних працівників, для яких кафедра є основним місцем роботи, і не менш як три з них мають науковий ступінь або вчене (почесне) звання.

Розділ IX. "Організація освітнього процесу" (статті 47-48):

Освітній процес – це інтелектуальна, творча діяльність у сфері вищої освіти і науки, що проводиться у вищому навчальному закладі (науковій установі) через систему науково-методичних і педагогічних заходів та спрямована на передачу, засвоєння, множення і використання знань, умінь та інших компетентностей в осіб, які навчаються, а також на формування гармонійно розвинутої особистості.

Мовою викладання у вищих навчальних закладах є державна мова. Основними видами навчальних занять у вищих навчальних закладах є:

- лекція;
- лабораторне, практичне, семінарське, індивідуальне заняття;
- консультація.

Практична підготовка осіб, які навчаються у вищих навчальних закладах (*це дуже важливі пункти для сьогодення – ремарка автора*), здійснюється шляхом проходження ними практики на підприємствах, в установах та організаціях згідно з укладеними вищими навчальними закладами договорами; керівники підприємств, установ та організацій зобов'язані забезпечити створення належних умов для проходження практики з дотриманням правил і норм охорони праці, техніки безпеки згідно із законодавством.

Згідно з розділом X "Учасники освітнього процесу" слід виділити наступне. В Україні присвоюються такі вчені звання:

- старший дослідник (*нове звання, яке потребує роз'яснення – ремарка авторів*);
- доцент;
- професор.

Зразки державних документів про присвоєння вчених звань затверджуються Кабінетом Міністрів України (!).

Педагогічні працівники призначаються на посаду та звільняються з посади керівником вищого навчального закладу. Кожні 5 років вони проходять атестацію. За результатами атестації визначається відповідність працівників займаній посаді, присвоюються кваліфікаційні категорії, педагогічні звання.

Робочий час науково-педагогічних працівників становить 36 годин на тиждень (скорочена тривалість часу). Максимальне навчальне навантаження на одну ставку науково-педагогічного працівника не може перевищувати 600 годин за навчальний рік (з 1 вересня 2015 р.).

Це суттєва зміна (600 годин) порівняно з існуючим навантаженням (700-1000 годин).

Науково-педагогічним, науковим і педагогічним працівникам вищих навчальних закладів встановлюються доплати за науковий ступінь доктора філософії та доктора наук у розмірах відповідно 15 і 20 відсотків посадового окладу, а також за вчене звання доцента і старшого дослідника – 25 відсотків, професора – 33 відсотки посадового окладу.

У статтях 60-61 десятого розділу Закону надано визначення терміну "післядипломна освіта". Це спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення, розширення та оновлення її професійних знань, умінь та навичок або отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше освітнього рівня та практичного досвіду.

Післядипломну освіту здійснюють заклади післядипломної освіти або відповідні структури підрозділів навчальних закладів, наукових установ (*пропозиція проводити цю освіту тільки в закладах післядипломної освіти не знайшла підтримки – авторська ремарка*). При цьому педагогічні працівники (асистенти, доценти, професори) повинні підвищувати кваліфікацію не рідше одного разу на 5 років із збереженням заробітної плати.

Особами, які навчаються у вищих навчальних закладах, є студенти, курсанти (військові заклади), аспіранти, ад'юнкти, докторанти. У закладах післядипломної освіти навчаються: слухачі, асистенти-стажисти (мистецькі спеціальності), інтерни, лікарі-резиденти і клінічні ординатори. Всі вони повинні мати ступінь магістра медичного спрямування, а клінічний ординатор ще і кваліфікацію лікаря певної спеціальності. Ступінь магістра надається всім особам, які успішно закінчили навчання у вищих медичних закладах і отримали диплом.

Пункт 2 з розділу XV наголошує: "Вища освіта за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста (повна вища освіта) після набрання чинності цим Законом (з 1 січня 2016 р.) прирівнюється до вищої освіти ступеня магістра". Таким чином, магістратури як окремого виду навчання не буде.

У цьому розділі (статті 42 і 43) також є новини: перебування керівника вищого навчального закладу (ректора) та керівників структурних підрозділів (завкафедр) на цих посадах може бути не більше двох п'ятирічних строків, а ступінь кандидата наук і вчене звання старшого наукового співробітника прирівнюються до наукового ступеня доктора філософії і вченого звання старшого дослідника.

Взагалі, згідно із Законом, післядипломна освіта включає:

- спеціалізацію (*за кордоном такої підготовки немає – авторська ремарка*);
- перепідготовку (навчання з опанування іншою професією);
- підвищення кваліфікації (цикли ТУ);
- стажування.

Форми післядипломної освіти:

- професійне навчання працівників робітничим професіям;
- асистентура – стажування;
- інтернатура;
- лікарська резидентура;
- клінічна ординатура;
- аспірантура.

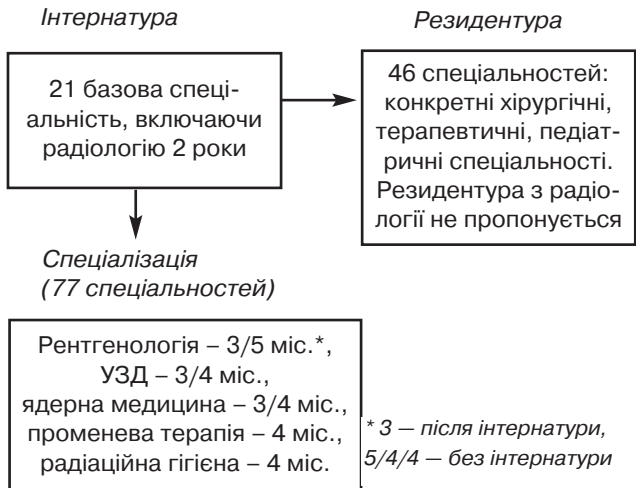
Інтернатура проводиться в університетах, академіях, інститутах і є основною обов'язковою формою первинної спеціалізації осіб для отримання кваліфікації лікаря-спеціаліста або провізора-спеціаліста.

Лікарська резидентура є формою спеціалізації лікарів-спеціалістів за певними лікарськими спеціальностями виключно на відповідних (*не всіх – авторська ремарка*) клінічних кафедрах для отримання кваліфікації лікаря-спеціаліста згідно з переліком лікарських спеціальностей.

Клінічна ординатура є формою підвищення кваліфікації лікарів-спеціалістів, які пройшли підготовку в інтернатурі та/або резидентурі за відповідною лікарською спеціальністю (на думку авторів, ця форма післядипломної освіти з введенням резидентури слабо мотивована).

В останньому XV розділі наводяться прикінцеві та перехідні положення. Наголошуються терміни реалізації підрозділів і статей Закону, приведення інших законів України у відповідність із цим Законом, забезпечення методики нормативного фінансування тощо.

Висновки (від авторів): на засіданні вченої ради НМАПО в жовтні 2014 р. розглядалися конкретні питання втілення різних форм післядипломної освіти в практику – пропозиції для подання і затвердження МОЗ України. Була запропонована така схема (проект):

Як видно з наведеної схеми, термін проходження інтернатури зі спеціальності «Радіологія» пропонується збільшити з 1,5 до 2 років. При цьому співвідношення кафедра – база стажування має такий вигляд: I-й рік – 6:5, II-й рік – 6:5, тобто 12 місяців очна частина і 10 заочна (2 міс. – відпустка). Таким чином, інтерни вчаться на кафедрах з вересня по квітень, базах стажування з травня по лютий і з березня по червень другого року знову на кафедрах (сумарно 12-10).

Цей проект дискусійний, тому пропонуються основні питання для дискусії:

- залишити схему інтернатури незмінною (1,5 роки) чи погодитись на збільшення періоду навчання до 2 років;
- чи не забагато часу інтерни будуть проводити на базах стажування – майже рік (10 місяців та 2 місяці відпустки)?; це на сьогодні, враховуючи недостатньо технічно укомплектовані медичні заклади для стажерів, може бути недоцільним;
- як покращити ефективність роботи баз стажування і відповідальних за проходження інтернатури на місцях (щоденники інтернів з цієї частини не завжди відповідають дійсності);
- як підвищити роль спеціалізації – найважливішої ланки післядипломної освіти радіологів.

Редколегія журналу "Радіологічний вісник" і автори цієї статті були б дуже вдячні нашим спеціалістам за висловлення особистих думок з приводу цього Закону взагалі і запропонованої структури післядипломної освіти (інтернатура – спеціалізація).

Ваші висловлювання і думки з цього приводу ми із задоволенням будемо публікувати в наступних номерах журналу в розділі "Дискусії".

Д.С. Мечев, М.М. Ткаченко,
м. Київ